

Asia: VN/18780/2023-LVM-180

Lausuntopyyntö valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman luonnoksesta ja ympäristöselostuksesta (SOVA-lain mukainen ympäristöarviointi)

Lausunnonantajan lausunto

Vastaavatko strategiset linjaukset (ml. alueelliset painotukset) valtakunnallisen liikennejärjestelmän kehittämistarpeita?

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Kiitämme lausuntopyynnöstä.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma yhteensovitetaan muihin valtakunnallisiin suunnitelmiin, strategioihin ja ohjelmiin. Esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden lähtökohdista korostuvat mm. liikenteen esteettömyysvisio, MAL-sopimukset sekä kävelyn, pyöräilyn edistämishjelma sekä yhteiskunnan turvallisuusstrategia.

Vammaisfoorumi kannattaa valtakunnallisen liikennejärjestelmän kehittämistarpeisiin kohdennettuja strategisia linjauksia. Kehittämistarpeet ja strategiset linjaukset, kuten eri väestöryhmien liikkumismahdollisuuksien ja kestävä liikunnan korostaminen näyttävät osittain sisältävän vammaisten henkilöiden tarpeet. Haluamme kuitenkin erikseen tuoda esiin, että vammaiset henkilöt on nimenomaisesti nähtävä yhdeksi väestöryhmäksi ja kestävä liikunnan yhtenä olennaisena osa-alueena on mm. esteettömyys. Näemme tärkeinä eri alueiden saavutettavuuden ja kansalaisten sujuvan liikunnan edistämisen. Erityisesti liikenneturvallisuuteen ja eri väestöryhmien liikkumismahdollisuuksiin liittyen on tärkeä huomioida alueiden erilaiset ominaisuudet ja niiden vaikutukset eri tavoin liikkuvien, eri tavoin aistivammainen ja esimerkiksi apuvälineitä liikunnan tukena tarvitsevien henkilöiden tarpeet.

Mielipiteenne suunnitelmaluonnoksen toimenpiteistä?

Kannatamme valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitetta, että tulevaisuudessa erilaiset liikenne- ja kuljetuspalvelut toimivat saumattomasti yhteen. Vuonna 2023 julkaistu esteettömyysvisio ohjaa tähän huomioiden myös eri tavoin vammaiset henkilöt ja heidän tarpeensa ja oikeutensa yhdenvertaiseen liikkumiseen. On tärkeää, että valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa tuodaan esiin, että esteettömyys ja saavutettavuus tulee huomioida kaikessa liikennesuunnittelussa. Yhdenvertaisuuden toteutumista tukee valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman luonnoksessa oleva kirjaus siitä, että esteettömässä ja saavutettavassa matkaketjussa kaikki ketjun osat ovat kaikkien käytössä, vaikka matkustajalla olisi erilaisia etoimintakyvyn rajoitteita.

Joukkoliikenteen kehittämisen yhteydessä on yhdenvertaisen liikkumisen edistämiseksi syytä kiinnittää huomioita esteettömään liikkumisympäristöön, mm. pysäkit ja laiturialueet. Vammaisten henkilöiden liikkuminen on helpompaa, kun julkisen liikenteen kalusto on esteetöntä. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota liikkumisen aistiesteettömyyteen ja saavutettavuuteen niin, että se toteutuu saumattomasti koko matkaketjulta.

Liikenteen solmukohtien esteettömyydellä ja saavutettavuudella on suuri merkitys vammaisten henkilöiden itsenäisen liikkumisen mahdollisuuksille. Henkilöliikenteen solmukohtien kohdalla nousee esiin esteettömän pysäköinnin merkitys julkisen liikenteen käytön mahdollistajana. Niin työmatkoilla kuin muussakin liikkumisessa on tärkeää, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus yhdistää oman auton käyttö ja esteetön julkinen liikenne. Liityntäpysäköinnin yhteydessä tulee huomioida, että pysäköintialueilla on oltava käytettävissä esteettömiä pysäköintipaikkoja ja esteettömiä latauspisteitä. Näin liikkumisesteiset ja erilaisia liikkumisen apuvälineitä käyttävät henkilöt pystyvät yhdenvertaisesti vammattomien henkilöiden kanssa hyödyntämään liityntäpysäköintiä sekä julkista joukkoliikennettä. Ajantasainen ja saavutettavassa muodossa esitetty esteettömyystieto on tärkeää, jotta joukkoliikenteeseen voi luottaa.

Toimenpidekirjauksissa nousee esiin erillislakeihin perustuvien julkisin varoin tuettujen henkilökuljetusten yhdistely. Tämän nähdään turvaavan palvelujen jatkuvuutta ja voivan turvata myös kaikille avointen liikenteen palvelujen palvelutasoa haja-asutusalueilla. Tässä yhteydessä on tunnistettu tiedon keräämisen tarve. Eri tavoin vammaisten henkilöiden liikkuminen voi toteutua mm. vammaispalvelulain perusteella. Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaiset henkilöt ovat toimintakyvyltään erilaisia ja heidän tarpeensa liikkua kodin ulkopuolella ovat yksilöllisiä. Henkilön toimintakyvyn rajoitteet tai matka-ajan kohtuuton pidentyminen voivat estää yhdistelyn. Matkojen yhdistely ei ole kaikille sopiva liikkumistapa, ja tässä yhteydessä on tärkeä huomioida, että palvelujen järjestämistapa ei saa estää palvelun käyttämistä ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista.

Vammaisfoorumi näkee tärkeänä kirjauksen; ”Valtio jalkauttaa esteettömyysvision ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallisen toimintaohjelman tavoitteet liikenteen hallinnonalan keskeisiin lainsäädäntö- ja muihin ajankohtaisiin hankkeisiin liikenneinfrastruktuurin, -palveluiden ja -välineiden sekä esteettömyystiedon osalta.”

Esteettömyysvision tavoitteiden jalkauttaminen ja tehokas hyödyntäminen edellyttäisi konkreettisen toimeenpano-ohjelman laatimista. Vision toimeenpano-ohjelman laatiminen olisi hyvä lisätä ohjelman toimenpidekirjauksiin.

Onko suunnitelmaluonnoksen rahoitus kohdennettu oikein rahoitusohjelman sisällä?

Mielipiteenne suunnitelmaluonnoksen vaikutusarvioinnista ja ympäristöarvioinnista (SOVA-laki 8.4.2005/200)?

Liikennejärjestelmästä ja maanteistä annettu laki (503/2005) asettaa liikennejärjestelmäsuunnittelun tavoitteeksi edistää toimivaa, turvallista ja kestäväää liikennejärjestelmää. Laki velvoittaa ottamaan suunnittelussa huomioon muun muassa yhdyskuntarakenteelliset ja sosiaalisen tasa-arvon näkökohdat. Tämän lisäksi Vammaisfoorumi muistuttaa, että Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Artiklassa 9 (Esteettömyys ja saavutettavuus) todetaan seuraavaa; ”Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan mm. a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin (...)” Vammaisfoorumi katsookin, että suunnitelman vaikutuksia tulisi arvioida vielä kattavammin eri käyttäjäryhmien, kuten vammaisten henkilöiden (vammaisvaikutusten arviointi) kannalta, jotta voitaisiin varmistua sosiaalisen tasa-arvon ja muiden edellä lueteltujen tavoitteiden toteutumisesta.

Valtakunnalliselle liikennejärjestelmäsuunnitelmalle on asetettu kolme keskenään priorisoitua tavoitetta: toimivuus, turvallisuus ja kestävyys. Tavoitteita yhdistäviksi näkökulmiksi on määritetty tehokkuus, saavutettavuus ja resilienssi. Näiden tavoitteiden toteutumista tulisi arvioida myös fyysisesti vammaisten, aistivammaisten tai muuten eri tavoin toimivien ja ympäristöä hahmottavien henkilöiden näkökulmasta.

Suunnitelmassa todetaan, että liikennejärjestelmän toimivuuteen vaikuttavat muun muassa matka- ja kuljetusketjujen toteutuminen, saavutettavuus, matka-aikojen ennakoitavuus sekä matkustusmukavuus. Toimivassa liikennejärjestelmässä yhteydet on järjestetty tarkoituksenmukaisesti ja kehittämistratkaisut mietitty kokonaisuuksina liikennekysyntä ja liikkujien tarpeet huomioiden. Vammaisfoorumi muistuttaa liikkujien moninaisuudesta ja siitä että monelle matkustajalle liikennejärjestelmän toimivuus ei ole vain mukavuustekijä, vaan välttämättömyys, mikä mahdollistaa turvallisen matkanteon.

Suunnitelman vertailuvaihtoehdossa esitetyt näkymät joukkoliikenteen vuorojen vähenemisestä ja lippujen hintojen noususta heikentäisivät myös fyysisesti vammaisten sekä muuten eri tavoin toimivien ja hahmottavien henkilöiden mahdollisuuksia liikkua. Myös kävelyn ja pyöräilyn edistämisen rahoitustason lasku nykyisestä haastaisi tämän kohderyhmän yhdenvertaisia liikkumismahdollisuuksia.

Suunnitelman kohdissa, joissa arvioidaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia, tulisi huomioida myös ilmastonmuutoksen vaikutukset teiden ja erityisesti kevyenliikenteen väylien talvikunnossapitoon. Nopeasti vaihteleva lämpötila, mikä vuorotellen sulattaa ja jäädyttää tienpinnan, hankaloittaa erityisesti apuvälineillä liikkuvien matkantekoa ja tekee esimerkiksi näkövammaisille henkilöille liikkumisesta vaarallista. Ajoväylien kunnossapito vuoden ympäri on siis monelle myös turvallisuuskysymys. Epätasaisesta tienpinnasta aiheutuva kulkuneuvon tärinä ja heilahdukset voivat estää esimerkiksi tasapainovaikeuksista tai erilaisista kiputiloista kärsivän henkilön turvallisen matkan.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että suunnitelman päivityksen yhteydessä on kiinnitetty erityistä huomiota suunnittelun aikaiseen vuorovaikutukseen ja viestintään. Erilaiset tavat osallistua ja antaa palautetta sekä monikanavainen tiedotus lisäävät mahdollisuuksia vaikuttaa. Erityisesti sosiaalisesti kestävä liikennejärjestelmän turvaamiseksi tulisi varmistaa, että suunnitelman valmisteluun on osallistunut mahdollisimman moniääninen joukko liikennejärjestelmän käyttäjiä.

Muut huomiot?

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa huomioidaan läpileikkaavana teemana esteettömyys ja saavutettavuus; esteetön infrastruktuuri ja esteettömät liikennevälineet ja saavutettavassa muodossa oleva tieto. Esteettömyyden ja esteettömien palveluiden tarve lisääntyy varsinkin väestön ikääntymisen myötä.

Digitaalisaatioon liittyen pidämme hyvänä suunnitelmaluonnoksen mainintaa, jonka mukaan on otettava huomioon, että kaikilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja.

On tärkeä ja hyvä asia, että arvioitavana olevassa valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelman luonnoksessa on huomioitu YK:n vammaisyleissopimuksen kirjauksia kuten Artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus. Lisäksi nostamme erikseen esiin Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuminen;

”Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen, muun muassa: a) helpottamalla vammaisten henkilöiden henkilökohtaista liikkumista, sillä tavalla kuin ja silloin kun he haluavat sekä kohtuulliseen hintaan.”

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry